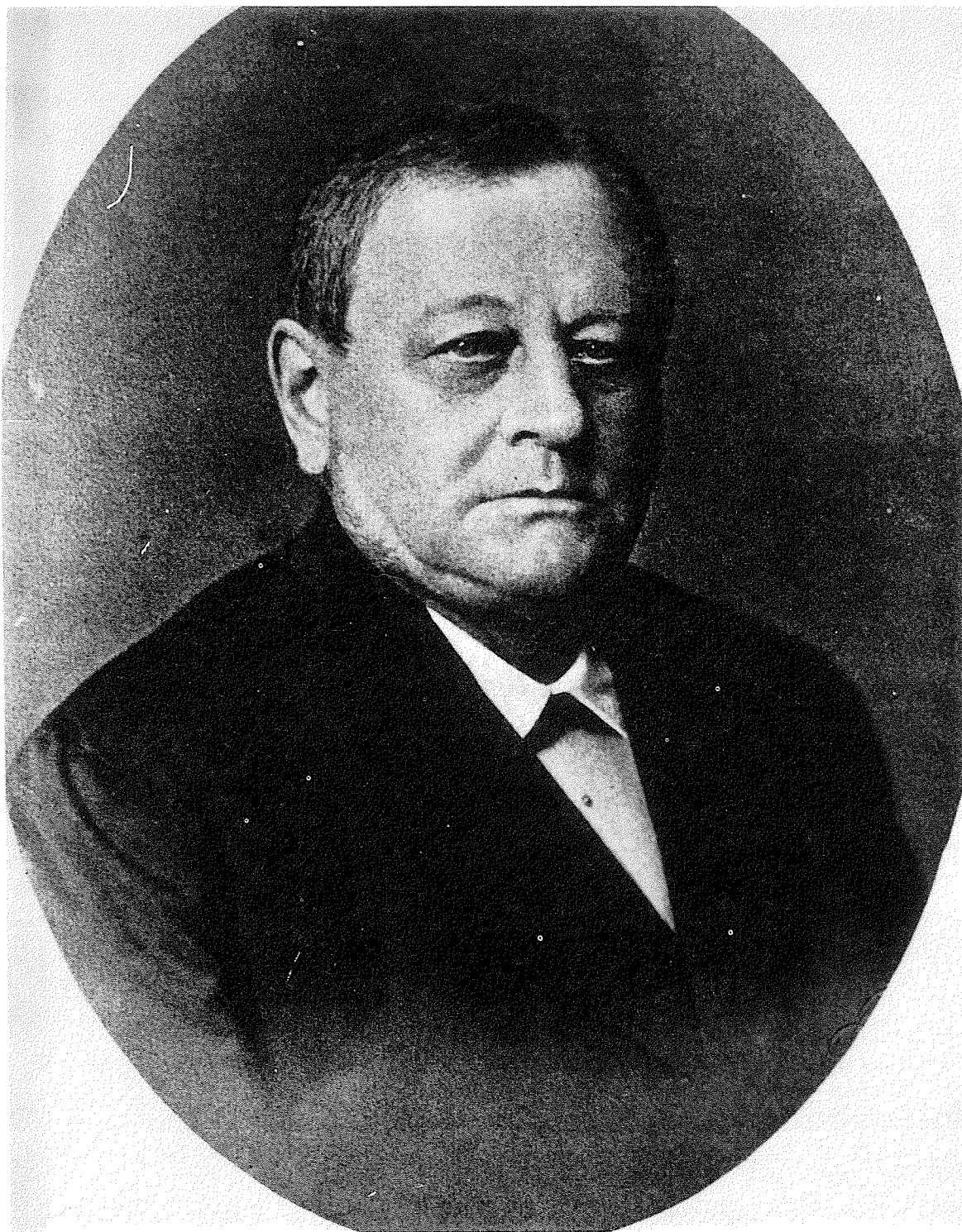

Carl Eduard Adolf Petzold (1815-1891) Uit: C.E.A. Petzold, *Erinnerungen aus meinem leben*, 1890; foto UB Wageningen

I Carl Eduard Adolf Petzold (1815-1891)

I.1 Biografie

Carl Eduard Adolf Petzold (genoemd Eduard) werd op 14 januari 1815 te Königswalde (Silezië) geboren als vierde zoon van Christiane Friederike Auguste Roeser en Carl Friedrich Christian Petzold, dominee. De moeder stierf in Eduards geboortejaar; de vader hertrouwde in 1817 Juliane Sophie Bach, waarna nog 12 kinderen zouden volgen.

In mei 1826 kreeg de dominee het verzoek van Fürst von Pückler-Muskau 'Oberpfarrer' in Muskau te worden, 16 mijl van Königswalde gelegen; het gezin verhuisde in dat jaar.

Eduard werd in april 1828, op dertienjarige leeftijd, naar school in Halle (DDR) gestuurd; de vader wilde dat hij rechten zou gaan studeren.¹ Drie jaar later schreef Eduard echter met Pasen naar huis dat hij zich in de tuinkunst wilde bekwamen. Hiervoor kreeg hij toestemming: in juni 1831 kwam hij bij Fürst von Pückler-Muskau in dienst als leerling (tuinknecht), na een uitgebreid overleg tussen de vader en de 'Garteninspector' Rehder.

Als leerling kreeg hij in het park van Muskau veel gewoon onderhoudswerk te doen. Er werd hem echter ook ontwerp-tekenen en landmeten geleerd door de landmeter van de heerlijkheid, de heer Kalbitz. Door Eduards vorderingen werd hij al snel opgenomen in diens kantoor, waarvoor hij opmetingen deed, contracten afsloot en rekeningen opstelde. Onder leiding van zijn leermeester legde hij in het park wegen aan en zorgde dat en beplantingen werden aangebracht. In deze tijd leerde hij ook veel van 'Garteninspector' Rehder. Pasen 1834 kreeg Eduard de status 'Gehilfe'; tot oktober 1835 bleef hij in Muskau.²

In dat jaar begon hij voor het eerst met de aanleg van een park naar zijn eigen ontwerp: tot 1838 was hij in dienst van de heer Dolan te Matzdorf.³ Daarna werd hij aangenomen door de heer Von Riedesel in Neuenhof bij Eisenach, waarvoor hij in de jaren 1838-1840 een park ontwierp en uitvoerde. Hij behield tot 1844 de eindverantwoordelijkheid voor de aanleg onder zeer gunstige omstandigheden: elk jaar kreeg hij drie zomer- en drie wintermaanden vakantie om tijdens reizen indrukken en ervaringen op te doen.

Hij maakte reizen naar Zuid-Duitsland, Tirol, Noord-Italië, Salzburg, Oostenrijk, Zwitserland, Frankrijk (Parijs), België en Nederland. In zijn *Erinnerungen* (1890) komen dan ook talrijke reisbeschrijvingen voor.

Hij was voor het eerst in de winter van 1841-1842 in Nederland, waar hij behalve de groente- en fruitkwekerijen ook belangstelling toonde voor de bloembollencultuur in Haarlem en de boomkwekerijen te Boskoop.⁴

'Noch hat mich kein Land so überrascht und in Staunen gesetzt, wie Holland, so wie man die Grenze überschreitet, glaubt man sich in eine neue Welt versetzt.'⁵

Voor al de vlakheid van het land, de grote hoeveelheden water en de laanbeplanting langs openbare wegen verbaasde hem. In de buurt van Leiden ontmoette hij Von Siebold, die een huis had laten bouwen dat geïnspireerd was op de Japanse architectuur en waar een tuin omheen lag waarin voorname-

lijk Japanse planten verwerkt waren.⁶

Ook later zou hij weer met Von Siebold in contact komen: voor De Paauw in Wassenaar ontwierp Petzold in de jaren vijftig van de 19^e eeuw ook een deel waarin Japanse planten werden gebruikt die pas later algemeen toegepast werden.⁷

Vanaf 1844 werd hij 'Garten-conducteur' voor de Groothertog van Weimar en niet lang daarna bevorderd tot 'Hofgärtner'. Hiertoe woonde hij op het slot Ettersburg bij Weimar. Niet alleen Ettersburg viel onder zijn verantwoording, ook op andere parken die in het bezit van de Groothertog waren hield hij toezicht. In 1847 maakte hij in het vervolg van de Groothertog een reis naar Engeland, waar hij vooral in Londen en omgeving veel parken bezocht.⁸ Hij zag hier imponerende groepen rhododendrons aan het water, mooie beplantingen met *Kalmia latifolia* en met *Cerasus*-soorten.

'Vieles von dem hier Geschauten habe ich, bei meinem späteren Pflanzungen in den Niederlanden, wo dieselben auch ohne Decke die Winter überstehen, an geeigneten Stellen zu Anwendung gebracht.'⁹

In 1848 werd hij overgeplaatst naar Weimar. Ook hier was hij 'Hofgärtner' en behield het toezicht op alle hertogelijke parken.¹⁰

In 1851 trouwde hij Frederike Amalie Mathilde Eiserhardt; zij kregen vijf kinderen. Zijn oudste zoon Max werd later 'Garten-ingenieur' in Brazilië.

In de herfst van 1852 komt Eduard weer terug in Muskau, waar hij aangenomen werd als 'Park- und Garteninspector'; Rehder was in februari overleden. Muskau was inmiddels in andere handen overgegaan. Fürst von Pückler was in 1815 begonnen met een grootscheepse aanleg en reorganisatie van het park. In 1846 werd het verkocht aan Prins Frederik der Nederlanden. Toen Petzold in 1852 in Muskau kwam was het park zoals Fürst von Pückler dit voor ogen had, nauwelijks voor de helft klaar. Verder was er achterstallig onderhoud: er was te veel dichtgegroeid en er moest dus gekapt worden.¹¹

Petzold kreeg de algehele leiding en heeft in de tijd dat hij op Muskau was ook zorggedragen voor delen van het park die nog niet door Fürst von Pückler aangelegd waren. Zo is het park door Petzolds nieuw ontworpen delen die met de al bestaande verbonden werden, twee maal zo groot geworden.¹² (zie afb. 1).

Hij legde onder andere in samenwerking met G. Kirchner in 1858 een Arboretum aan, waarover zij in 1864 *Arboretum Muskaviense* publiceerden.

Tegelijkertijd bleef Petzold zelfstandig tuin- en parkarchitect: hij ontwierp ook parken voor andere opdrachtgevers in Duitsland en daarbuiten. Hij had daarnaast nog andere inkomsten: in 1852 kocht hij een stuk grond bij Zwickau, waarop hij een huis liet bouwen. Het werd tot 1865, toen hij het weer verkocht, in opdracht van Petzold gepacht als 'Handelsgärtnerei'.¹³

Ook in Nederland was hij voor Prins Frederik werkzaam. In 1854 kwam hij voor het eerst naar Den Haag om advies te geven over de parken op De Paauw, Backershagen, Raaphorst, Ter Horst, Eikenhorst en Groot Haesenbroeck, alle eigendom van de prins. Hierdoor werd hij tevens in Nederland bekend, waar hij verschillende opdrachten heeft uitgevoerd. (zie I.3). In 1862 maakte hij weer een reis naar Engeland, ditmaal vooral om arboreta te bekijken. In 1872 werd hij bevorderd tot 'Park- und Gartendirektor'. In deze jaren maakte hij nog steeds reizen, onder andere naar Oostenrijk.

Na beëindiging van zijn werk te Muskau in 1881 (Prins Frederik stierf in dat jaar) verhuisde Petzold naar Blasewitz bij Dresden.

In 1884 werd hij nog door de koning van Bulgarije, Alexander I, gevraagd een aanleg te ontwerpen bij het vorstelijk slot te Warna, aan de Zwarte Zee. Petzold nam de uitnodiging tot bezichtiging van het terrein aan en maakte samen met zijn schoonzoon een fascinerende reis naar het oosten. Met de bewerking van het plan is hij in de winter van 1884-1885 bezig geweest, de aanleg werd wegens politieke omstandigheden niet geheel uitgevoerd.¹⁴

In zijn laatste levensjaren schreef hij tenslotte *Erinnerungen aus meinem Leben*, dat in 1890 werd uitgegeven.

Tijdens zijn leven heeft hij veel geschreven en gepubliceerd, waaronder *Die Landschafts-Gärtnerei* (1862)¹⁵ wel zijn bekendste werk is.

2. C.E.A. Petzold, ontwerp voor reorganisatie op Rhederoord, De Steeg, gesigeneerd, gedateerd oct. 1868; S.C.

I.2 Stijlkenmerken en stijlinvloeden

De bezigheden van een landschapsarchitect noemt Petzold een schilderen met de natuur: een park moet zo aangelegd zijn dat er drie-dimensionale 'schilderijen' ontstaan wanneer men er op uitkijkt vanuit het huis, vanaf voetpaden en rijwegen en vanaf de oprijlaan.¹

De basis van de schilderkunst, dus ook van de tuinkunst, is volgens Petzold vorm en kleur.

'Wir können... die Thätigkeit eines Landschaftsgärtners ein Malen in der Natur nennen. Eine Kenntnisse der Grundsätze der Malerei und ein dadurch gebildeter Schönheitssinn sind demnach wesentliche Bedingungen...'²

Nächst der Form ist es die Farbe, als Folge der Einwirkung des Lichtes, welche Naturscenerien schön erscheinen lässt... Ein gründliches Studium der Formen- und Farbenlehre zum richtigen Verständniss des Characters einer Gegend, und Kenntniss der Grundregeln der Perspective... wird deshalb dem bildenden seine Wirksamkeit wesentlich fördern.'³

Eén van zijn eerste publicaties betreft dan ook de kleurenleer: *Beiträge Landschafts-Gärtnerei: zur Farbenlehre der Landschaft* (Jena 1853).

Ongetwijfeld hebben zijn vrienden uit de tijd van Weimar, professor Friedrich Preller en de directeur van het 'Kunstinstitut' en van het 'Kupferstichkabinet' Christian Schuchardt, hier veel invloed op gehad.

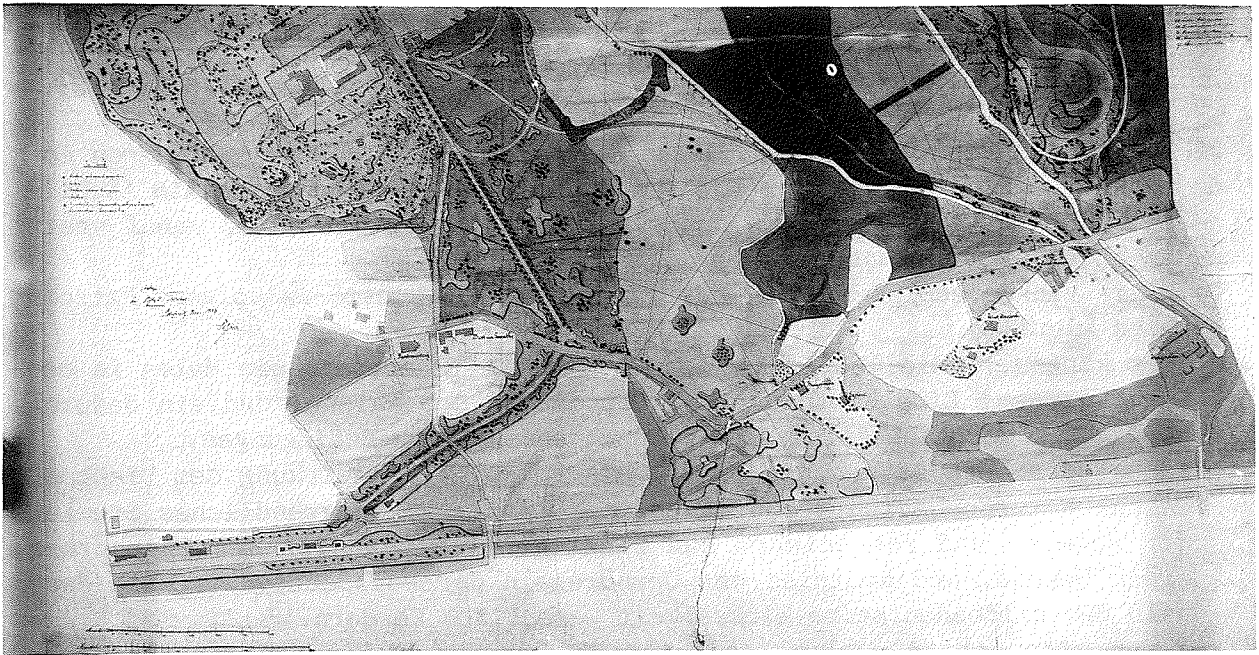
'Diesen Freunden habe ich viel zu danken, durch sie habe ich in den leitenden Grundsätzen, auch meiner Kunst, über vieles Aufschluss und Gewissheit erhalten, was früher Sache des Gefühls und der Anschauung war, wie denn ihr Umgang auch für die Beredlung meines Schönheitssinnes höchst förderlich gewesen ist.'⁴

Bij de aanleg van een park moet de landschapsarchitect er voor zorgen dat hij de natuurlijke gesteldheid van het terrein volgt. Dat wil zeggen dat de natuurlijke schoonheid van het terrein zich als het ware moet kunnen ontvouwen via de ingreep van de landschapsarchitect.

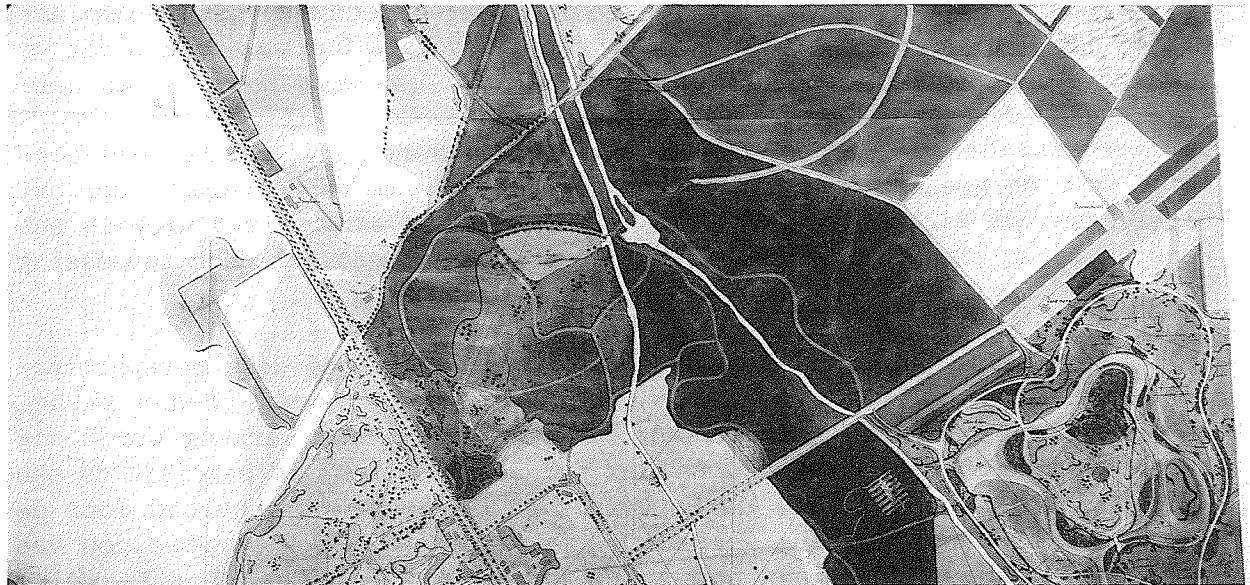
Het terrein moet ook groter lijken dan het in werkelijkheid is, bijvoorbeeld door de grenzen door middel van beplantingen te verdoezelen, door het aanbrengen van zicht-assen, door de omtrek van een waterpartij niet in een keer te laten zien (ook door aanbreng van beplantingen), en door toepassing van perspectivisch bedrog door middel van kleurwerking.⁵

In bijna al zijn publicaties legt Petzold veel nadruk op deze perspectivische werking van kleur in beplantingen: donkere kleuren treden terug, heldere kleuren treden naar voren.⁶ De perspectivische werking wordt ook bepaald door de samenstelling van kleuren. Dezelfde boom is namelijk de ene keer licht, de andere keer donker van tint: dit wordt beïnvloed door de boom waar ze naast geplant wordt.⁷ Petzold geeft dan ook voorbeelden van samenstellingen binnen een boomgroep en geeft aan welke boom in welke samenstelling het beste effect zal geven.⁸

Een andere invloed vanuit de schilderkunst is zijn belangstelling voor contrastwerking tussen horizontale en verticale lijnen. Deze kan men onder andere bereiken door bij een klassiek gevormd gebouw, waar de horizontale lijn overheerst, bomen met een voornamelijk verticale kroon (b.v. cypressen) te planten; bij een gotisch gebouw waar verticale lijnen de overhand

3. C.E.A. Petzold, ontwerp voor reorganisatie op Twickel, Delden, gesig-
neerd, gedateerd mei 1887 (zuidelijk deel); S.C.

4. C.E.A. Petzold, ontwerp voor reorganisatie op Twickel, Delden, 1887
(middendeel); S.C.

hebben hoort beplanting met een meer ronde kroon (b.v. beuken).⁹

Wat betreft de algehele beplanting in een park legt Petzold er steeds in zijn publicaties de nadruk op, dat groepering in het begin van de aanleg vrij dicht opeen geplant kunnen worden. In de loop der jaren kan er gedund worden, niet alleen door het kappen van bomen, maar ook door verplantingen. Uit dergelijke bosjes kunnen kleinere soorten die voor opvulling gebruikt worden in andere delen van het park geplant worden als ze voldoende gegroeid zijn.¹⁰ De omtrek van een bos of bosje moet echter door kappen zo van vorm veranderen, dat er in- en uitstulpingen in ontstaan (lobbenvorming).¹¹

Bij laanbeplantingen wijst Petzold erop, dat oude, regelmatig beplante lanen gehandhaafd moeten worden als toegangswegen tot grote imponerende gebouwen, als verbindingswegen tussen residenties en hun voorsteden en in openbare parken (als wandelwegen). In het landschapspark mogen dergelijke lanen niet toegepast worden, behalve wanneer deze de overgang vormen tussen het rechtlijnig aangelegde deel bij het huis en het park. Maar ook dan mogen ze slechts een kort verloop hebben. Mocht er een dergelijke laan al in een park bestaan, dan pleit Petzold in navolging van Repton voor het doorbreken van de bomenrijen. Dit ter afwisseling en voor het creeëren van doorzichten. Op de opengevallen plekken kunnen dan eventuele lage beplantingen aangebracht worden.¹² Voor de overige paden in het park wijst hij erop dat deze een logisch verloop dienen te hebben en dat er nooit een overvloed aan paden mag zijn. Verder mogen er vanaf het pad waarop men loopt zo min mogelijk andere paden zichtbaar zijn. Dit ook om het park groter te laten lijken.¹³

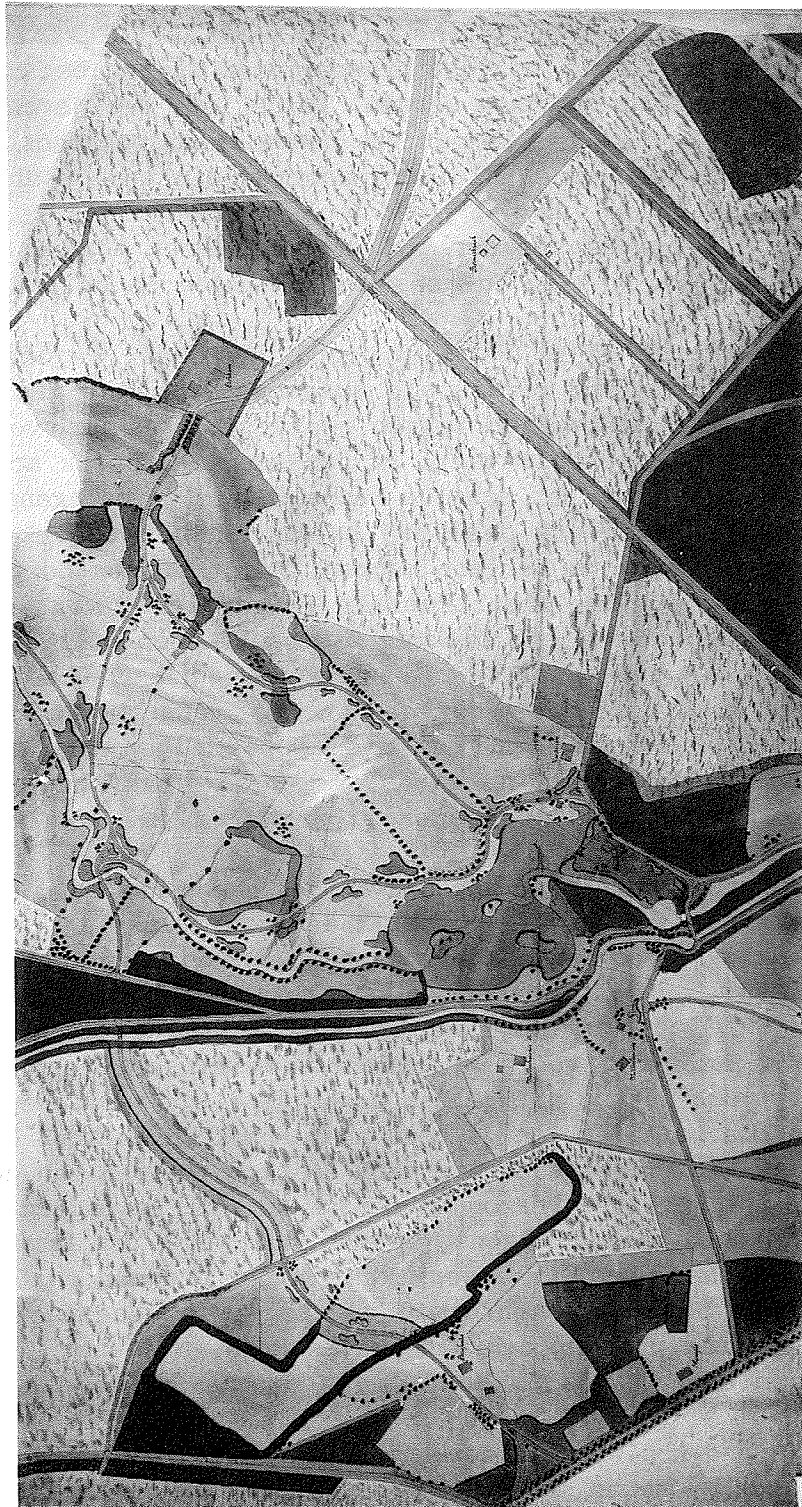
In de landschappelijke aanleg mag nauwelijks een mensenhand zichtbaar zijn: het totaal moet zo natuurlijk mogelijk aandoen, eigenlijk slechts als een 'verbeterde natuur' bestaan. Anders is het voor de omgeving van het huis of van een andere gebouw, of voor de bloementuin. Hier mag de aanleg wel rechtlijnig en zichtbaar kunstmatig zijn.¹⁴ Dit vanwege de kunstmatige (niet-natuurlijke) vorm van een gebouw en om een contrast te bewerkstelligen met het park dat zo natuurlijk mogelijk dient te lijken.¹⁵

Ook uit zijn beschrijving van de reis naar Engeland in 1862 blijkt, dat hij een dergelijke rechtlijnige aanleg voor de omgeving van een gebouw geschikt vond. Vooral het werk van Paxton werd door Petzold bewonderd¹⁶:

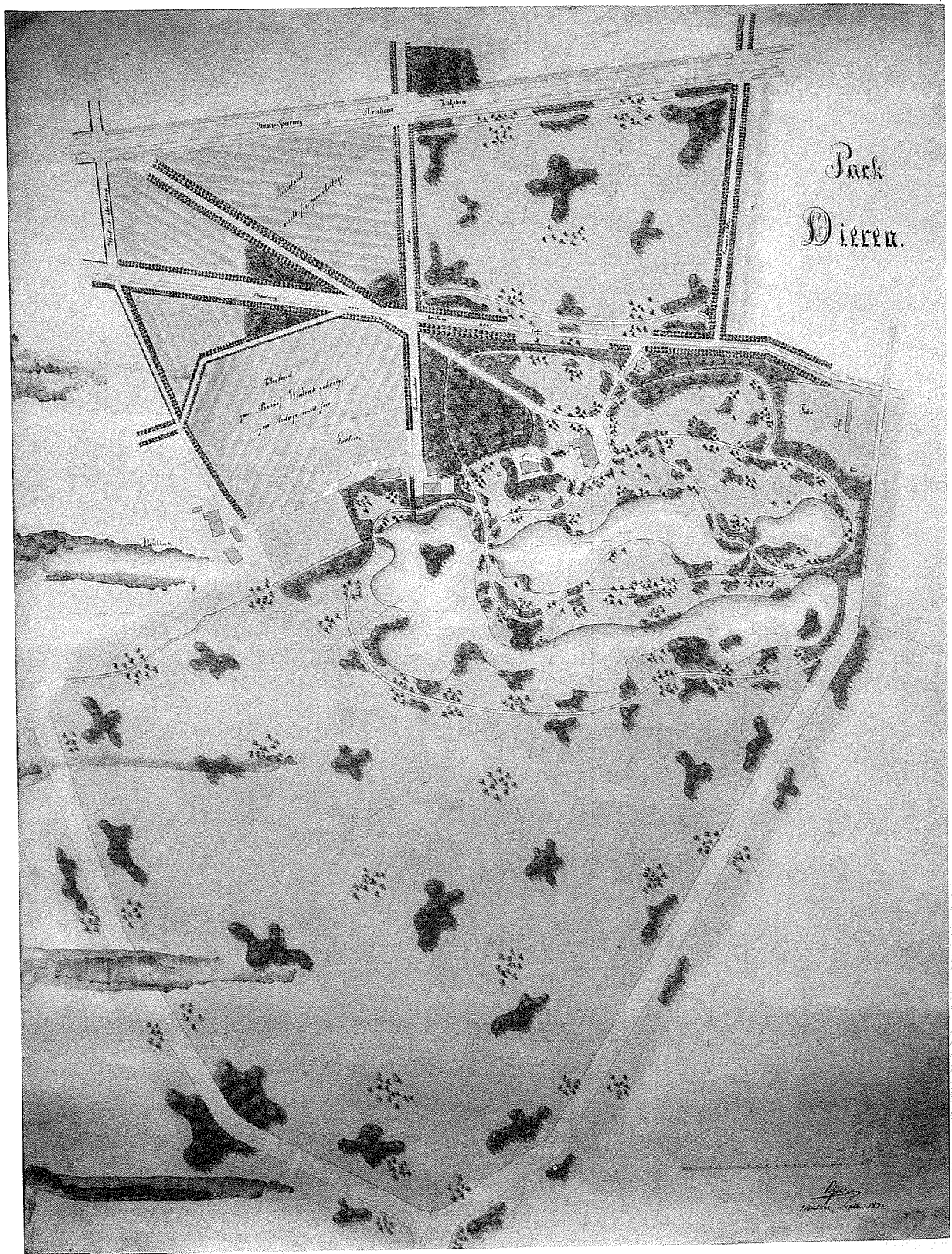
'Ebenso wie der Crystall-Palast selbst, ist auch die Umgebung desselben eine geniale Leistung Sir Joseph Paxtons... Die nähere Umgebung ist im italienischen Styl terrassenförmig angelegt, im geschmackvollen Wechsel mit Blumenbeeten und Springbrunnen, Cascaden, Statuen u. geschmückt, am oberen Ende des mittleren Hauptweges das Denkmal, die Colossalbüste Paxtons...' ¹⁷

Bij het tot stand komen van nieuwe gebouwen in een park moet de landschaparchitect er op letten, dat het nieuwe gebouw zo veel mogelijk in de omgeving past:

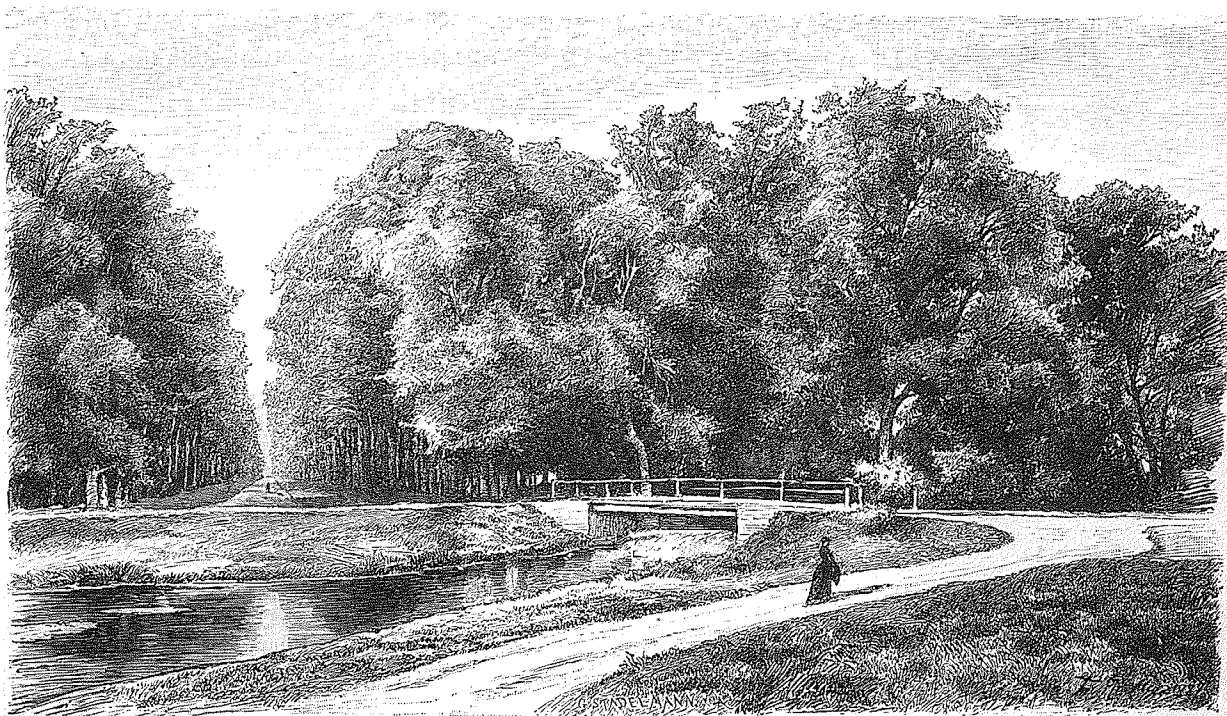
'Zu den Berufe des Landschaftsgärtners gehört vorzüglich die richtige Beurtheilung des äussern Theiles der Architektur, oder die Kenntniss der Wirkung, welche Gebäude auf die umgebende Scene ausüben. Derjenige, welcher die Bearbeitung des Bodens oder die Pflanzung anordnete, sollte wenigstens die Lage, wenn auch nicht die Gestalt und Form des Gebäudes,

5. C.E.A. Petzold, ontwerp voor reorganisatie op Twickel, Delden, 1887 (noordelijk deel); S.C.

6. C.E.A. Petzold, ontwerp voor reorganisatie Hof te Dieren, Dieren, gesig-
neerd, gedateerd sept. 1877; Archief Stichting Twickel, foto KHI Utrecht.

7. Zicht op deel van het park en toegangslaan Kasteel Ruurlo, Ruurlo.
 Uit: C.E.A. Petzold, *Die Landschaftsgärtnerei*, 1888, Taf. XVIII;
 foto UB Wageningen.

8. Zicht op deel van het park en Kasteel Zypendaal, Arnhem.
 Uit: C.E.A. Petzold, *Die Landschaftsgärtnerei*, 1888, Taf. IX; foto UB
 Wageningen.

selbst bestimmen.¹⁸

Daartoe moet de landschapsarchitect dan ook enige kennis van de bouwkunst bezitten.¹⁹

Bovengenoemde stijlkenmerken zijn ook in zijn Nederlandse werken te vinden. Zo zijn er vaak zichtlijnen getekend vanaf het huis en/of terras en vanaf paden (zie afb. 2 t/m afb. 6). Verder is de lobbenvormige beplanting kenmerkend, niet alleen op zijn tekeningen, maar ook in de nog bestaande parken (b.v. Beukenhorst). In het padenverloop is er geen enkele schabloonvorm terug te vinden, waardoor duidelijk merkbaar is dat Petzold de terreinen zelf kende: de paden hebben meestal een natuurlijk, doelmatig verloop. In het ontwerp voor Ruurlo is duidelijk de oude lanenstructuur terug te vinden (zie ook afb. 8); in het ontwerp voor het park zelf is er een korte laan getekend in de nabijheid van het kasteel. Ook op Twickel (zie afb. 3 en afb. 4) is de grote oprijlaan met laanbeplanting duidelijk gehandhaafd. De paden in het park hebben zo nu en dan gedeeltelijk een laanbeplanting, zodat er makkelijk doorzichten mogelijk zijn.

Het hele werk van Petzold is zeer sterk gebaseerd op de ideeën van Humphrey Repton. Deze invloed is via Fürst von Pückler door Petzold opgenomen.

Dit blijkt ook uit het voorwoord in *Die Landschafts-Gärtnerei* van 1862 en 1888, waarin Petzold de reden tot het schrijven van dit boek uiteenzet:

'Die Grundsätze, welche Repton aufgestellt hat, sind unumstösslich, auf ihnen muss jeder Gartenkünstler fortbauen, wenn er Erfolg von seinen Werken haben will, sie sind deshalb auch hier die Basis; die Hinweisungen auf Ausführungen an bestimmten Orten sollen als Belege für das Gesagte dienen.'

Repton heeft zijn ideeën zelf wel op schrift gezet en uitgegeven tussen 1795 en 1816, maar deze uitgaven waren erg duur, uitgebreid en vaak alleen toepasbaar in Engeland.

'Dies Alles bracht mich zu dem Entschlusse, um auch das Werk recht gemeinnützig zu machen, es nicht unnöthig durch eine allzu grosse Ausdehnung und durch Beifügung zu vieler Zeichnungen und Abbildungen zu vertheuern und dadurch die Anschaffung den Unbemittelteren zu erschweren, die von Repton aufgestellten Principien, Ansichten und Gedanken zusammenzutragen, sie in Kapitel zu ordnen und mit den eigenen, durch eine langjährige Praxis und Erfahrung gewonnenen Ansichten in Einklang zu bringen, denselben so manche nicht unbedeutende Ergänzung zufügend.'²⁰

Het verschil tussen Repton en Petzold is denk ik vooral, dat Petzold heel duidelijke beredeneerde aanwijzingen geeft die voor een groot deel gebaseerd zijn op de techniek van de schilderkunst. Door deze toe te passen kan men uiteindelijk een park à la Repton scheppen, dat daarvoor vooral ontstond door

'Gefühl und Anschauung...'²¹

In die zin zou men Petzold de Loudon van Duitsland kunnen noemen.²²

I.3 C.E.A. Petzold
Chronologische lijst met werken voor particulieren in Nederland,
algemeen

* = tekening aanwezig;

pc = particuliere collectie, sc = speciale collecties

jaar	plaats	project	opdrachtgever	opmerkingen
1854-81	Wassenaar	De Paauw Groot Haesenbroek Backershagen	Prins Frederik	reorganisatie i.s.m. arch. H.H.A. Wentzel
1854-81	Wassenaar	Raaphorst Eikenhorst Ter Horst	Prins Frederik	reorganisatie waardoor deze gebieden d.m.v. zicht- assen en wegenplan meer aansluitend geheel vormden
1861	Wassenaar	Beukenhorst	Jhr. G.C.A.H. von Goedeke	arch.hs.en rechtlijnige tuin H.H.A. Wentzel 1845; aanleg park
1863-64	Arnhem*	De Gulden Bodem	W. Baron Brantsen	tekening sc; gesign. J.F. Ummels; dit deel hoorde bij Kasteel Zypendaal
1863-64	Arnhem	Kasteel Zypendaal	W. Baron Brantsen	reorganisatie, aanleg J.P. Posth
1868	Arnhem	Kemperberg	W. Baron Brantsen	
1868	De Steeg*	Rhederoord	W. Baron Brantsen	tekening sc; reorganisa- tie, aanleg J. Marot, J.P. Posth, H.van Lunteren
1868	Angerlo*	Kasteel Bingerden	Mr. W. Baron van Heeckeren van Kell	tekening Rijksarchief Gld. reorganisatie i.s.m. arch. L.H. Eberson
1870	Angerlo	Wielbergen	C.M. Baron Brantsen	arch. L.H. Eberson
1877	Dieren*	Hof te Dieren	R.F. Baron van Heeckeren van Wassenaar	tekening Archief Twickel, reorganisatie; in 1884-85 nogmaals veranderingen
1877-80	Den Haag	Oud Wassenaar	C.J. van der Oudermeulen	reorganisatie; arch. hs. 1876-79 C. Muysken

Petzold; chronologische lijst met werken voor particulieren in Nederland, algemeen (vervolg)

jaar	plaats	project	opdrachtgever	opmerkingen
1878	Noordwijker- hout*	Leeuwenhorst	Graaf Van Limburg Stirum	tekening pc; niet uitgevoerd
1878	Goor*	Kasteel Weldom	W.C.Ph.O. Graaf van Aldenburg Bentinck	tekening arch. Middachten; niet uitgevoerd
1878	De Steeg*	Kasteel Middachten	W.C.Ph.O. Graaf van Aldenburg Bentinck	tekening arch. Middachten; niet uitgevoerd
1880	Assen	Jachthuis	Loudon	advies?
1879-81	Ruurlo*	Kasteel Ruurlo	Mr. W. Baron van Heeckeren van Kell	tekening Rijksarchief Gld; reorg., aanleg J.D. Zocher jr. en L.P. Zocher, arch. L.H. Eberson
1883	Overveen*	Elsdout	W. Borski	tekening archief Elsdout; aanleg J.G. Michaël, reorg. nauwelijks uitgevoerd door L.A.Springer, arch. hs. C. Muysken
1883	Overveen*	Duinlust	D. van der Vliet	tekening archief Elsdout; reorganisatie, arch. hs. C.Muysken 1882
1885-91	Delden*	Kasteel Twickel	R.F. Baron van Heeckeren van Wassenaer	tekeningen archief Twickel en SC; reorganisatie aan- leg J.D. Zocher jr.
1888	Den Haag*	Clingendaal	Baron van Bienen van de Groote Lindt	tekening Gemeente archief Den Haag, reorg.aanleg J.D. Zocher jr., uitvoering L.A. Springer (snel gestaakt)

I.4 C.E.A. Petzold

Chronologische lijst met werken voor particulieren,
nog (gedeeltelijk) bestaand

* = in 1987 particulier bezit

jaar	plaats	project
1854-81	Wassenaar	De Paauw
1854-81	Wassenaar	Backershagen
1854-81	Wassenaar	Raaphorst*
1854-81	Wassenaar	Ter Horst*
1854-81	Wassenaar	Eikenhorst*
1854-81	Wassenaar	Groot Haesenbroek
1861	Wassenaar	Beukenhorst*
1863	Arnhem	De Gulden Bodem
1863	Arnhem	Kasteel Zypendaal
1868	De Steeg	Rhederoord
1868	Angerlo	Kasteel Bingerden*
1877	Dieren	Hof te Dieren
1879-81	Ruurlo	Kasteel Ruurlo
1883	Overveen	Duinlust
1885	Delden	Kasteel Twickel

I.5 C.E.A. Petzold

Lijst met werken per provincie gerangschikt,
nog (gedeeltelijk) bestaand

* = in 1987 particulier bezit

Overijssel

1885	Delden	Kasteel Twickel
------	--------	-----------------

Gelderland

1863	Arnhem	De Gulden Bodem
1863	Arnhem	Kasteel Zypendaal
1868	De Steeg	Rhederoord
1868	Angerlo	Kasteel Bingerden*
1877	Dieren	Hof te Dieren
1879-81	Ruurlo	Kasteel Ruurlo

Noord-Holland

1883	Overveen	Duinlust
------	----------	----------

Petzold - werken per provincie gerangschikt (vervolg)

Zuid-Holland

1854-81	Wassenaar	De Paauw
1854-81	Wassenaar	Backershagen
1854-81	Wassenaar	Raaphorst*
1854-81	Wassenaar	Ter Horst*
1854-81	Wassenaar	Eikenhorst*
1854-81	Wassenaar	Groot Haesenbroek
1861	Wassenaar	Beukenhorst*

I.6 C.E.A. Petzold

Lijst onbekende huidige situaties

1880	Assen	Jachthuis
------	-------	-----------

I.7 C.E.A. Petzold

Lijst aanbevelingen - te behouden tuinen

Alle tuinen en parken die in Nederland nog geheel of gedeeltelijk bestaan

I.8 C.E.A. Petzold

Lijst te redden (te restaureren) tuinen

* = in 1987 particulier bezit

1861	Wassenaar	Beukenhorst*
1877	Dieren	Hof te Dieren